

Rudy Van Moere

Totaal van de kaart en toch 'sloeg zij den spijker op den kop'

Inleiding

Deze perikoop vormt een eenheid op zich en is de natuurlijke voortzetting van de statistische gegevens over Israëls nationale situatie (en 9:10-25). Vanuit internationale hoek wordt Salomo's God (opnieuw) geprezen voor diens wijsheid (zie eerder in 1 Koningen 4:1-20; 5:1-14). Deze keer klinkt het in de mond van een representante van de volken: Seba's koningin (10:1-2). Zij is helemaal van de kaart (4-5) en kan het niet laten om zijn onvergelykbare rijkdom en wijsheid te prijzen (6-9). In sterke bewoordingen belijdt de koningin dat zij het eerst niet kon geloven, maar het uiteindelijk kan vaststellen. Zij meent dat Salomo's faam niet de helft van de werkelijkheid vertegenwoordigt (10:7). De koningin overstelpt Salomo met geschenken (10-11). Hij kan al haar vragen oplossen en gaf al wat zij graag had (10:3 en 13) en bedelft haar onder geschenken (13). Hierna keert zij huiswaarts.

1. Essentiële voorkennis vereist: voorafgaand leesparcours in 1 Koningen 9:10-9:28

Wil men de relevantie van dit korte anekdotisch verhaal goed kunnen duiden, dan is voorkennis van de inhoud van voorafgaande hoofdstukken in Salomo's verhalencyclus (1 Koningen 1-11) een must. De tekstuitleggingen op deze website over 3:1-15 en 9:1-9 helpen daarbij. Over wat de verteller na die laatste tekst meedeelt en voor de komst van Seba's koningin volgt hierna een kort overzicht.

a. Salomo's betaling aan Chiram (1 Koningen 9:10-14)

De betaling schetst de werkrelatie tussen de Tyrische koning en koning Salomo. Hoewel Chiram Salomo 'broeder' noemt, fungeert hij eerder als diens helper (9:10-11). Hij bezorgt hem ceder- en cipressenhout en 120 talenten goud of ongeveer 4.500 kg. (9:11,14). Als tegenprestatie betaalt Salomo hem met twintig steden (9:11) waarmee Chiram zich bekocht voelt (9:12-13). De structuur van deze anekdotische tekst blijkt uit de begin- en slotopmerkingen over de hoeveelheid goud die Chiram aan Salomo geeft (10-11 en 14). Zij vormen een envelop rond Chiram's ontevreden reactie.

Deze perikoop staat tussen de goedkeuring van Salomo's tempel door Israëls God (9:1-9) en zijn verdere bouwactiviteiten (9:15-25). In deze omliggende teksten wordt er met geen woord over Chiram gerept.

b. Salomo's bouwactiviteiten (1 Koningen 9:15-25)

Deze perikoop gaat uitvoerig in op Salomo's bouwprojecten: tempel, twee paleizen, versterkte steden, voorraadsteden, wagensteden, ruiterssteden enz. (9:15-19). Er volgt een uitgebreide opsomming van de herendiensten, waarmee Salomo zijn projecten realiseert. De nationaliteiten van de onderworpen

volken (9:20-21) en de taken van de Israëlieten worden uitvoerig vermeld (9:22-23). Het tekstgedeelte sluit af met een opmerking over de bouw van de Millo (9:24) en Salomo's terugkerend tempelritueel (9:25). De verzen 9:16 en 24 vermelden Farao's naam bij de stad Gezer als bruidsschat aan Salomo's vrouw (16) en bij haar verhuizing vanuit Davids Stad naar het paleis dat hij voor haar heeft gebouwd (24).

Salomo's indrukwekkende en talrijke bouwwerken qua omvang, materiaal, indeling, bekleding en duur worden in 6:1-7:12 beschreven. Hoe hij dit allemaal heeft kunnen verwezenlijken, wordt in 9:15-25 uit de doeken gedaan. Omvang, soort, organisatie en samenstelling van dit alles worden gespecificeerd. In die laatste tekst hoort de lezer van versterkte steden, voorraadsteden, wagen- en ruiterseden (9:15) die **Salomo's onderworpen niet-Israëlieten** (9:20-21) moeten bouwen onder de leiding van zijn Israëlitische hoofdopziensers (9:22-23). Zonder 9:15-25 zou de lezer moeten gissen hoe Salomo in staat is geweest om al die bouwprojecten te realiseren. Nu vormt dit tekstgedeelte een passend complement bij 6:1-7:12. De omlijsting van 9:15 en 9:25 laat verstaan dat deze passage wel degelijk moet worden gezien in relatie tot het tempelproject in 6:1-38.

c. Salomo's internationale bilaterale samenwerking (1 Koningen 9:26-28)

Drie verzen vermelden met 40 woorden (opnieuw) een activiteit over de samenwerking tussen de koningen Chiram en Salomo. Chiram helpt hem met een vloot de zee te bevaren (9:26). De Tyriërs zijn immers specialisten van de zeevaart. Op het dek van de schepen werken Tyrische en Israëlitische zeelui zij aan zij (27). Het resulteert in een grote handelsopbrengst voor Salomo. Die vloot stelt hem in staat een indrukwekkende hoeveelheid goud uit Ofir naar Israël te laten voeren (9:28). Het bewijst (opnieuw) dat hij niet zonder de Tyrische koning kan. Net zoals bij zijn tempel- en paleisbouw (5:15-32) waarbij Chiram een specialist is in het bomen vellen, kan Salomo het ook met betrekking tot zijn vlootbouw en het Ofirproject niet zonder Chiram stellen.

2. De tekst :1 Koningen 10:1-13

Net zoals bij de tekstuitleg van de tweede droom (1 Koningen 9:1-9) wordt de tekst hieronder gepresenteerd in enkelvoudige zinnen (deze keer in de NBG-vertaling), die **harmoniëren** met de door leestekens afgebakende zinnen in de Hebreeuwse tekst. De verzen staan opgesplitst in meerdere zinnen, die met kleine letters (a, b, c, ...) zijn aangeduid. Waar de verteller aan het woord is, staan de zinnen helemaal links en waar hij de spreker het woord gunt, wordt er een volledige spatie naar rechts ingesprongen. De Masoretische hoofddelers in de Hebreeuwse tekst helpen zodoende het voortgaand leesparcours zonder obstakels in kaart te brengen.

- 1 **De koningin van Seba hoorde** de roep omtrent **Salomo in verband met de naam van JHWH (LXX en omtrent de naam van JHWH)**

- b Toen **kwam zij** om hem door raadselen **op de proef te stellen**.
- 2 **Zij kwam** dan naar Jeruzalem met een zeer groot gevolg, kamelen, beladen met specerijen, zeer veel goud en edelgesteente.
- c Nadat zij bij **Salomo gekomen was**,
- d sprak zij tot hem alles wat zij op haar hart had.
- 3 En **Salomo loste al haar vraagstukken op**;
- b niets was voor de koning te diepzinnig om voor haar **op te lossen**.
- 4 Toen **de koningin van Seba** al **de wijsheid van Salomo zag**,
- b en **het huis dat hij gebouwd had**,
- 5 de spijs van zijn tafel, het zitten van zijn dienaren, het staan van zijn bedienden en hun kleding, zijn dranken
- c en zijn brandoffers die hij in **het huis van JHWH placht** te brengen,
- d toen was zij buiten zichzelf.
- 6 En zij zei tot **de koning**:
- b Het is dus waar, wat ik in mijn land over u en **uw wijsheid** gehoord heb,
- 7 maar ik geloofde de woorden niet, totdat ik kwam en het **met eigen ogen zag**;
- b waarlijk, de helft was mij niet aangezegd;
- c gij hebt in **wijsheid** en welvaart de roep overtroffen, die ik vernomen / **gehoord** had.
- 8 Gelukkig zijn uw mannen (**LXX uw vrouwen!**)
- b gelukkig deze dienaren van u,
- c die gedurig in uw dienst staan,
- d die **uw wijsheid horen!**
- 9 **Geprezen zij JHWH, uw God**, die zulk een welgevallen aan u had,
- b dat hij u op **de troon van Israël** geplaatst heeft!
- c Omdat **JHWH Israël** voor altoos liefheeft,
- d heeft hij u tot koning aangesteld **om recht en gerechtigheid te oefenen**.
- 10 Zij gaf **de koning** honderd twintig talenten goud, zeer veel specerijen en edelgesteente;
- b er is nooit meer aangekomen zulke specerij, als **de koningin van Seba** aan **koning Salomo** gaf.
- 11 Bovendien bracht de vloot van Chiram, die goud uit Ofir aanvoerde,
- b uit Ofir zeer veel almuggimhout en edelgesteente mee.
- 12 **De koning** verwerkte het almuggimhout tot meubels voor **het huis van JHWH** en voor het huis van de koning,
- b ook tot citers en harpen voor de zangers.

c er is nooit meer aangekomen zulk almuggimhout is noch gezien tot op deze dag.

13 **Koning Salomo** gaf aan **de koningin van Seba** al wat zij begeerde en vroeg,

b behalve wat hij haar schonk, zoals men dat van **koning Salomo** verwachten mocht.

c Daarop keerde zij met haar dienaren terug naar haar land.

N.B. Tekstkritische notities

De meeste tekstkritische notities betreffen details en hebben geen weerslag op de betekenis van de tekst. Het gaat dikwijls om orthografische details en enkele minder belangrijke varianten. Uiteraard zijn er enkele verschillen tussen de Masoretische Tekst en de LXX en natuurlijk ook met Kronieken, die een herlezing vertegenwoordigen van o.a. de boekrol Koningen. De eerste belangrijkste variant die vermelding verdient, is de ambigue uitdrukking in 9:1 ‘voor de naam van de Heer’. De tweede betreft de vervanging van jouw dienaren door ‘jouw vrouwen’.

3. Enkele aantekeningen

10:1

‘De koningin hoort (sjāma) horende (sjōma`at) over Salomo (sj^elōmō) in verband met de naam (l^esjēm) van JHWH’. Het lijkt op een gewild spel met de medeklinker sijn. Het is echter niet makkelijk om de bedoeling daarvan te achterhalen.

10:1-3

‘En toen kwam zij’ (watāvō). Deze wayyiqtol met het verbum ‘komen’ klinkt **drie opeenvolgende keren** (1c, 2a en 2b). Het genereert een enorme nadruk op het feit dat de koningin van Seba (of Saba) helemaal vanuit haar land naar Jeruzalem, naar Salomo toe is komen reizen. De verteller lijkt dit als een spectaculaire gebeurtenis te willen presenteren. Hij vermeldt immers dat zij dat doet met een **zeer groot** (of machtig - LEI) gevolg dat drie indrukwekkende zaken meebrengt: specerijen, en zeer veel goud en edelgesteente. Later in het verhaal (10:10) blijkt de koningin die inderdaad aan Salomo cadeau te geven (nātan).

Komen die uit Seba dat geografisch nog altijd moeilijk valt te lokaliseren? Dat Seba met Jemen te maken zou hebben, lijkt o.i. redelijk aannemelijk. Dankzij de door Chiram gebouwde vloot en zijn zeelieden, kan Salomo met zijn mensen een zeer grote hoeveelheid goud (i.e. 420 talenten goud) vanuit Ofir naar Jeruzalem vervoeren (9:27-28 en 10:11). Deze plaats is eveneens moeilijk te situeren, maar ook Zuid-Arabië kan daarvoor in aanmerking komen, omdat deze naast dit goud ook edelgesteente meebrengt,

Op deze drie wayyiqtols (1c, 2a en 2b) volgt er een vierde wayyiqtol van het werkwoord dāvār: ‘en toen sprak zij’. Voor wie zijn of haar kennis van het Hebreeuws wil bijhouden, is het leuk om vast te stellen

dat de werkwoordstam *daleth – beth – resj* hier drie keer wordt hernomen: ‘zij sprak over **alles**’ (2c) – Salomo verklaarde ‘**al** haar woorden’ (3a) – **geen woord** of zaak was er die ... (3b). Duidelijker kan het nauwelijks. De koningin was niet voor niets gekomen. Zij kwam hem testen (*nāsāh* – 1b) en Salomo doorstond die test met de grootste onderscheiding. De koning verklaarde immers alles wat zij in haar hart (*lēvāv*) had of eigenlijk dacht (2d).

10:4-5

Dan **ziet** de koningin ‘**al** de wijsheid’ (*chokmā*) van Salomo. De volledigheid daarvan wordt met **zeven** zaken en een veelheid aan bezittelijke suffixen en persoonlijke voornaamwoorden (3m.sg) omschreven: 1) zijn paleis, 2) eten op zijn tafel, 3) zitten van zijn hofhouding, 4) staan van zijn bedienden, 5) hun kleding, 6) zijn dranken en 7) zijn brandoffer(s) dat (die) hij in JHWH’s huis placht / gewoon was te brengen. Sommigen denken dat dit moet worden opgevat als zijn ‘opgang, zoals hij opging’ (i.e. een soort trap) en vatten het op als een soort processie (zie daarvoor ook 2 Kronieken 9:4). Het contrast met alle zaken, die zij mee heeft gebracht is groot, want daarbij ontbreken possessieve suffixen. Door ‘al de wijsheid’ die zij **zag**, was zij buiten zichzelf (NBG) of was er in haar geen adem meer (NRS).

10:6-9

a. Horen en nog eens horen

De koningin spreekt Salomo toe en gebruikt daarbij een hele serie bezittelijke en persoonlijke suffixen 2m.sg. in plaats van de 3m.sg die de verteller hiervoor bezigde. Haar waardering komt zeer sterk tot uiting, want zij stelt dat ‘de zaak (*hadāvār*) inderdaad waar is’ (*èmet + qatal*), die zij in haar land over hem en zijn wijsheid **heeft gehoord**. Hier wordt teruggegrepen naar **het gehoord hebben** waarmee het verhaal opent (10:1).

De koningin gebruikt niet minder dan vier keer dezelfde werkwoordstam *sjin – mem – ayin* (*sjāma`*). Eerder geloofde (hi. *āman*) zij de woorden / zaken (*d^evārīm*) over Salomo’s wijsheid niet, maar dan zegt zij: ‘totdat ik ben gekomen en **mijn eigen ogen zagen** dat mij niet eens de helft was verteld!’ De woordgroepen over zijn wijsheid (3x) en haar horen (3x) maken dus overduidelijk het centrale thema uit van haar toespraak.

Hierna uit zij zich in 10:8 met een dubbele vermelding van het gelukkig zijn van zowel zijn mannen als zijn hovelingen, omdat zij zijn wijsheid ... (aan)**horen**. Dat doet zij met nominale zinnen en participia, die een continuïteit aangeven en worden geïntensiveerd door de sterke verwoording in 8c: ‘die altijd in jouw dienst staan’. Zou dát horen verwijzen naar Salomo’s woorden, spreuken, oordelen waarop in eerdere teksten (3:28; 4:29-34) wordt gewezen?

Over Salomo’s volk rept zij echter met geen woord. Dat harmonieert wel hélemaal met de Salomo die 3:15 wel een drinkgelag voor zijn hofhouding organiseert, maar waarbij hij aan zijn volk absoluut geen

aandacht schenkt. Een fors contrast met zijn vader David, die aan heel het volk en de menigte van Israël, zowel mannen als vrouwen, ieder één broodkoek, één stuk vlees, en één druivenkoek uitdeelde (2 Samuel 6:19).

b. Lofprijzing van een niet-Israëlitische

Haar speech is politiek helemaal correct en diplomatisch goed gekozen. Zij rondt deze (in het Hebreeuws) met 21 woorden (!) af en die vormen er het hoogtepunt van. Zij, de koningin van Seba, een niet-Israëlitische, die de hele tijd Salomo's wijsheid (3x) en zijn welvaart (tōv) heeft bewierookt, richt zich plotseling tot zijn God JHWH. Zij declameert en vermeldt diens eigen naam: 'Geprezen zij **JHWH**, jouw God!'. Eerder had Chiram JHWH ook al eens geprezen met de woorden 'Geprezen zij JHWH op deze dag, die aan David een wijze zoon gegeven heeft over dit talrijke volk' (5:21). Het was zeker niet ongewoon in het Oude Midden-Oosten dat men de heerschappij van de God van betreffende land of volk erkende. Blijkbaar hadden beide koningen van Tyrus en van Seba JHWH's zegenrijke handelen ten gunste van Salomo en Israël opgemerkt. Vraag alleen is waarom de verteller zó expliciet vermeldt dat de koningin dit heeft gezegd? En dan nog vooral dat zij het bezittelijk voornaamwoord **jouw** (God) gebruikt! Wil zij, binnen het kader van de door haar vastgestelde overweldigende wijsheid, Salomo aansturen om zich te reflecteren op zijn eigen relatie met zijn God?

c. JHWH's liefde voor Israël

De lofprijzing door de koningin van het Zuiden, zoals Jezus haar later zal noemen (Lucas 11:31) is verre van oppervlakkig en juist heel goed doordacht. Zij stelt dat JHWH Salomo genegen was of graag had (chāfēts), dat hij hem op de troon van Israël heeft gezet. Dat klinkt heel mooi, maar de vraag is waarom Israëls God dat wilde? De koningin geeft daar meteen zelf een antwoord op. Het is vanwege 'zijn liefhebben van Israël' (inf.cs). Dat harmonieert met Mozes' opmerking dat JHWH Israël liefhad en het daarom – conform zijn eed aan de vaders – uit Egypte heeft verlost (Deuteronomium 7:8). Die liefde maakt dan ook dat hij Israël zal zegenen en talrijk maken (7:13).

d. Recht en gerechtigheid

Seba's koningin voegt eraan toe dat het om een bestendige liefde gaat. Hoe weet zij dat? Kent zij JHWH dan zó goed? Of schat zij de geweldige wijsheid van Salomo zó in, dat er geen einde aan zijn heerschappij zal komen? Toch lijkt het daar niet op. Zij rondt immers af met de opmerking dat JHWH hem tot koning heeft gemaakt om ... **recht (mīsĵpat) en gerechtigheid (ts^edāqā) te doen**. Dit begrippenpaar liegt er niet om. Het vertegenwoordigt een dimensie van liefde als het ware in het kwadraat: 'het houden van de geboden is doen wat **recht** is in de ogen van JHWH, uw God' (Deuteronomium 13:18) en uit mededogen en barmhartigheid ten aanzien van de medemens blijkt 'gerechtigheid in de ogen van JHWH, uw God' (Deuteronomium 24:10-13).

e. Davids voorbeeld

Waarom formuleert zij dat op die manier? Kende zij de thora dan zó goed? Of had zij gehoord dat koning David, beide had gepraktiseerd ten aanzien van de kreupele kleinzoon van koning Saul? Eerst **deed hij recht** – conform de richtlijnen van de thora – door het akkerland van grootvader Saul aan Mefiboset terug te geven. Daarna **deed hij gerechtigheid** door Siba, Sauls hofmaarschalk, met zijn vijftien zonen en twintig knechten het land te doen bewerken en de oogst binnen te halen. ‘Opdat de zoon van uw heer te eten hebbe’ voegde David eraan toe (2 Samuel 9:10). Beide deed hij uit eigen beweging, want de thora schreef hem dit niet voor. Daar bovenop **deed hij nog meer gerechtigheid**, want hij verleende aan deze door mensen geminachte kreupele man een permanente plaats aan zijn koninklijke tafel. Hij mag zelfs te midden van Davids eigen zonen zitten. Zo deed de koning gerechtigheid en dus ... veel meer dan de thora voorschrijft: hij bewees mededogen, empathie en barmhartigheid! Dat was immers zijn bedoeling, want hij wilde hem de goedgunstigheid of goedheid (chèsèd) van God bewijzen (9:2).

f. Salomo zwijgt

Mogelijk daarom vermeldt zij Salomo's naam niet in haar lofprijzing, maar JHWH en Israël noemt zij wel twee keer. De onverbreekelijke relatie, die JHWH met Israël heeft, vormt de reden waarom Salomo op de troon mag zitten en koning van Israël mag zijn. En dit ... om één beslissende reden: **recht en gerechtigheid toepassen!** Deze woordgroep fungeert als de pointe van haar lofprijzing en vertegenwoordigt in het verhaal meteen haar laatste woorden. Hoe komt zij erbij om juist Salomo's God JHWH te prijzen zonder ook maar iets over de wijsheid van de koning te zeggen? Alleen de toepassing van de thora benadrukt zij als het meest essentiële en dat op een niet mis te verstane wijze. En Salomo ... ? Hij zegt niets. Hij reageert niet eens op haar lofprijzing aan het adres van zijn God. De verteller gunt hem zelfs geen enkel uitgesproken woord in dit verhaal. Hij komt over als Salomo de Zwijger! Kortom: de koningin van Seba is in Jeruzalem op bezoek, omdat zij het bericht over hem had gehoord in verband met **de naam van JHWH**. Zij lijkt de indruk te wekken dat zij begrepen heeft dat Salomo met zijn wijsheid alles heeft gedaan, niet zozeer voor zijn volk en zijn God JHWH, maar integendeel voor zijn eigen roem.

10:10-13

a. Onvoorstelbaar veel

Na haar toespraak informeert de verteller (10:10) de lezer over de onvoorstelbaar grote gift van de koningin aan Salomo, die zij had meegebracht: 120 talenten goud (!) – waarmee zij het aantal van koning Chiram evenaart, die hij aan hem heeft toegestuurd (9:14) – en zeer veel specerijen en edelgesteente. Het vers begint met het werkwoord **geven** ('en toen gaf zij' – wayyiqtol 3f.sg.) en dit **geven** komt (als qatal 3f.sg.) terug in het laatste gedeelte ervan. De herhaling van het werkwoord

veroorzaakt een duidelijke nadruk, die nog wordt geïntensiveerd omdat zij (door hun positie in het vers) haar geschenken omarmen. Ook de toevoeging dat ‘er nooit meer specerij is aangekomen’ (in Jeruzalem) draagt bij tot die benadrukking.

Daarna meldt de verteller dat Salomo zelf – weliswaar met de hulp van Ofirs vloot – goud, almuggimhout en edelgesteente laat aanvoeren. Het is niet duidelijk om welk soort hout het gaat, maar ook hiervan wordt gezegd dat ‘er nooit meer van is aangekomen’ (in Jeruzalem).

Naast alle rijkdom die Salomo al had vergaard, wordt zijn rijkdom zó omvangrijk dat die niet meer te berekenen valt. Het harmonieert dus met wat God (^elōhīm en dus niet JHWH) tijdens zijn eerste droom aan Salomo had voorgespiegeld: ‘zowel rijkdom als eer, zodat onder de koningen uws gelijke niet zal zijn geweest al uw dagen’ (3:13 NBG).

b. Een legende?

De koningin is hier een impliciet subject, terwijl Salomo koning wordt genoemd. Zij geeft hem heel wat rijke zaken: 120 talenten goud, zeer veel specerijen en edelgesteente. De verteller voegt er met een maximale taalkundige nominalisatie (over hun status) de informatie aan toe, dat er nooit zóveel specerijen aan ‘*koning Salomo*’ is gegeven, zoals ‘*de koningin van Seba*’ dat deed. In 13a is het ‘*koning Salomo*’ die aan ‘*de koningin van Seba*’ geeft. Deze krachtige talige nominalisatie doet bijna denken aan een buitengewone, tijdloze legende over twee extravagante personages, die elkaar ontmoeten en grote rijkdom uitwisselen. In deze verzen drukt de verteller, net als de koningin, zijn eigen verbazing uit en prijst Salomo's grootheid evenzeer als de rijkdom van de koningin (lo-qatal in 10b), waardoor hij een legende wordt waarvan de geruchten zich in de wereld verspreiden. Het hoeft dus niet te verbazen dat de “glorie van Salomo” inderdaad spreekwoordelijk is geworden, zoals het Griekse Testament zelf getuigt (Matteüs 6:29).

Bij ‘Koning Salomo gaf aan de koningin van Seba al wat zij begeerde en vroeg, ...’, kan de lezer zich afvragen wat hij of zij van deze algemene opmerking moet denken. Het kan aanleiding geven tot speculeren, fantaseren of veronderstellen en de legendevorming versterken. Interessant is bijvoorbeeld dat de Midrasj Avot een midrasj citeert, waarin de zin ‘hij schonk haar zoals men dat van koning Salomo verwachten mocht, wordt uitgelegd als ‘ze werd zwanger van Salomo.’ Het zou een dochter zijn geweest van wie Nebukadnessar afstamde. Bij de reeks epitheta van Haile Selassie van Ethiopië staat ‘zoon van Salomo’. In 1974 kwam er een einde aan zijn regering.

c. Vrouwelijk subject versus vrouwelijk object

Het grootste deel van qatalvormen beschrijft de uitwisselingen tussen de koning en koningin en hun buitengewone rijkdom. Men kan zich mogelijk afvragen wie de rijkste van de twee is. De belangrijkste vraag is natuurlijk waarom een koningin en geen koning? Het vrouwelijke element blijkt in Salomo's verhalencyclus zeker belangrijk te zijn. Het zou niet verwonderen als deze koninklijke vrouw door de verteller is opgevoerd als tegenhanger van Salomo's Egyptische vrouw en dochter van Farao. Tegenover deze laatste, die volledig passief blijft en eerder als object of trofee van Salomo overkomt (ter meerdere eer van zijn koningschap), stelt Seba's koningin zich zeer krachtadig op. De Egyptische krijgt dan wel een paleis dat even groot is als JHWH's tempel, maar met Salomo's God heeft zij helemaal niets. De koningin van het Zuiden ontpopt zich als het ware als de evenknie van Israëls koning. Zij durft het zelfs aan om JHWH bij hun onderlinge relatie te betrekken en ... hem de les te spellen.

d. Einde van het verhaal

'En zij keerde terug en zij ging naar haar land, zij en haar dienaren' (13c). De vertelling sluit dus af met twee handelingswerkwoorden, twee wayyiqtol's, die de koningin de verte insturen. Terug naar

Ter afronding

In dit tekstgedeelte staat enerzijds de wijdverbreide faam van Salomo's wijsheid centraal. Anderzijds is er de koningin van Seba, die al checkend vaststelt dat die faam absoluut terecht is. Volgens haar wordt die zelfs fors onderschat. Ondersteboven van al die wijsheid die zij van hem ziet, besluit zij om Israëls en Salomo's God JHWH te loven. Deze is immers uit liefde voor Israël zo goed geweest om hem koning te maken met de bedoeling dat hij recht en gerechtigheid zou uitoefenen.

Het antwoord op hoe de wijsheid van Salomo in deze tekst moet worden getaxeerd, is gelijklopend aan die de teksttoelichting van 1 Koningen 3:1-15 ('Een onverwachte kijk op koning Salomo') voorstelde. In de boekrollen Genesis tot en met Samuël is JHWH's thora het centrale symbool. In Salomo's verhalencyclus fungeert **zijn wijsheid** als een syllepsis. Dit is een bedoelde ironie, die de geïnformeerde lezer *niet* kan ontgaan. Het woord 'wijsheid' (chokmā) is in die zin een drager van twee betekenissen. Zij kan immers zowel geduid worden als (a) bedrevenheid, vernuft, vakkundigheid, deskundigheid en slimheid (waarin Salomo uitmuntte) en als (b) de juiste wijsheid als de op JHWH's thora berustende kennis en het daaraan conforme gedrag.

De koningin van Seba heeft haar ogen bijzonder goed de kost gegeven en de spijker op de kop geslagen: **niet rijkdom, pracht en praal** is een reden tot faam, maar **recht** doen in harmonie met JHWH's thora en **gerechtigheid** uit mededogen en barmhartigheid ten aanzien van de medemens.